

ΔΙΟΝ: ΙΕΡΟ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ιερό του Ασκληπιού βρίσκεται έξω από τα τείχη, νότια του οικισμού, διακόσια μέτρα ανατολικά του θεάτρου. Περιελάμβανε ναό, πηγή και μια μακρά στοά στην οποία ανήκαν μια βεσπασιανή και άλλοι βοηθητικοί χώροι. Βρίσκεται σε άμεση γειτνίαση με το ιερό της Δήμητρας και με βάση τα ανασκαφικά στοιχεία τα δύο ιερά είχαν στενή σχέση μεταξύ τους. Η λατρεία του θεού στα αυτοκρατορικά χρόνια είχε ιδιαίτερη σημασία, καθώς κοσμεί τις οπίσθιες όψεις των χάλκινων νομισμάτων του Δίου.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Η ανασκαφή του χώρου ξεκίνησε το 1973, όπου αποκαλύφθηκε ένας ναός γλυπτά και τμήμα ενός βάθρου με αποσπασματικά σωζώμενη επιγραφή με το όνομα του θεού, το οποίο αποτέλεσε καθοριστικό στοιχείο για την ταύτιση του χώρου με το ιερό του θεού. Από το 1982 οι ανασκαφές στο χώρο διεξάγονταν υπό την διεύθυνση του καθηγητή Δ. Παντερμαλή και τελούσαν υπό την αιγίδα του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και της Αρχαιολογικής Εταιρείας. Σήμερα ο χώρος αποτελεί μία από τις σημαντικότερες πανεπιστημιακές ανασκαφές του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Στους ελληνιστικούς χρόνους κατασκευάζεται ο ναός από μεγάλους επεξεργασμένους λίθους με προσανατολισμό Βορρά – Νότο. Ο ναός είχε αρχικά τη μορφή ενός μονόχωρου ιερού οίκου, διαστάσεων 10.60 μ. Χ 7.80 μ. Σε κάποια μεταγενέστερη φάση με την παρεμβολή ενός τοίχου από μικρούς αργούς λίθους διαιρέθηκε σε δύο ανισομεγέθεις χώρους, σε ένα βραχύ προθάλαμο και σε ένα σχετικά ευρύχωρο κυρίως ναό. Από το χώρο προέκυψαν αξιόλογα ευρήματα: μια μαρμάρινη κεφαλή του θεού Ασκληπιού (**Φωτ.1**), το ομοίωμα ενός φιδιού από μέταλλο, μια μικρή κεφαλή από αγαλμάτιο Τελεσφόρου, ένα μαρμάρινο θραύσμα δεξιού ποδιού με ιμάντες από το υπόδημα ενός αγάλματος υπερφυσικού μεγέθους και ο κορμός από ένα αγαλμάτιο Υγείας. Σημαντική ήταν η αποκάλυψη μιας βάσης διακοσμημένης με κυμάτιο, στο μέτωπο της οποίας είχαν χαραχθεί τα γράμματα ΑΣΚ/ΚΑΙ. Η επιγραφή συμπληρώνεται από τον καθηγητή κ. Ε. Βουτυρά ως ΑΣΚΛΗΠΙΩ ΚΑΙ ΥΓΕΙΑ και χρονολογείται στα τέλη του 4ου αι. π.Χ. - αρχές 3ου αι. π.Χ.

Σύμφωνα με τους ανασκαφείς στους ελληνιστικούς χρόνους ανήκουν τα ερείπια ενός κτηρίου, ο χαρακτήρας του οποίου δεν έχει αποσαφηνιστεί. Τα εν λόγω οικιστικά λείψανα εντοπίστηκαν στα ανατολικά και βόρεια του ναού, κάτω από το επίπεδο θεμελίωσης ενός κτηρίου των αυτοκρατορικών χρόνων. Δύο όμοροι χώροι της αυτοκρατορικής περιόδου θεμελιώθηκαν από μικρούς αργούς λίθους και ασβεστοκονίαμα πάνω στα ερείπια του ανωτέρω κτηρίου της ελληνιστικής φάσης. Από τους χώρους αυτούς προέκυψαν διάφορα θραύσματα μαρμάρινων γλυπτών : το πίσω μέρος ανδρικής κεφαλής με κοντούς βοστρύχους που φέρει ταινία, πόδι οκλάζοντος αγοριού με τη συμφυή βάση του. Τα ευρήματα πιστοποιούν τη σύνδεση των χώρων με το περιβάλλον του ιερού. Οι παραπάνω χώροι πρέπει να ανήκουν σε μια στοά μήκους 110 μ., της οποίας τα νότια τμήματα προορίζονταν για τις λειτουργίες του Ασκληπιού (εγκοίμηση) και οι βόρειοι χώροι για τις καθημερινές ανάγκες του ιερού.

Από το χώρο του ιερού προέρχεται και ένας σφόνδυλος σε δεύτερη χρήση, ο οποίος πιθανότατα αποτελεί βάση ενός αναθήματος. Φέρει αναθηματική επιγραφή σε πέντε στίχους σε λαξευμένο διάχωρο, όπου διαβάζεται η επιγραφή ΑΣΚΛΗΠΙΩ ΣΩΤΗΡΙ.

Πολύ σημαντικό είναι το στοιχείο ότι το ιερό του Ασκληπιού είχε στενή σχέση με το ιερό της Δήμητρας. Επίσης τα ανατολικά του όρια συνέπιπταν με τον παλιό περίβολο των ιερών του Δίου. Κατά τις ανασκαφικές εργασίες στο χώρο βρέθηκε μια μαρμάρινη κεφαλή φυσικού μεγέθους, η οποία σύμφωνα με τον ανασκαφέα πρόκειται για πρωτότυπο έργο του 4ου αι. π.Χ.

Η σημασία της λατρείας του θεού αντικατοπτρίζεται και στην νομισματική παραγωγή της νομισματοκοπίας του Δίου, καθώς ο θεός κοσμεί τις όψεις των νομισμάτων της δυναστείας των Σεβήρων, του Ελαγάβαλου, Μαξιμίνου, Γορδιανού Γ', Αλεξάνδρου Σεβήρου, Φιλίππου Α', Γαλιηνού.

ΣΥΝΟΨΗ

Η λατρεία του Ασκληπιού σύμφωνα με τα έως τώρα ανασκαφικά δεδομένα εγκαταστάθηκε στα τέλη του 4ου αι. π.Χ. ή στις αρχές του 3ου αι. π.Χ. κοντά στο παλαιότερο ιερό της Δήμητρος και λατρεύτηκε με βεβαιότητα ως τον 3ο αι. μ. Χ. Το ιερό περιελάμβανε ναό, πηγή από την οποία ξεκινούσε αγωγός και πιθανόν μια μακριά στοά με χώρους για την εγκοίμηση, αλλά και για ποικίλες βοηθητικές χρήσεις. Τα ανασκαφικά ευρήματα στο ιερό του Ασκληπιού σε συνδυασμό με άλλα στοιχεία, όπως η επιλογή από την δυναστεία των Σεβήρων αγάλματος του Ασκληπιού για να κοσμήσει τον οπισθότυπο των νομισμάτων της τοπικής νομισματοκοπίας, η τοποθέτηση συντάγματος των Ασκληπιαδών στις μεγάλες θέρμες της πόλης, μαρτυρούν ότι η λατρεία του θεραπευτή θεού γνώρισε ιδιαίτερη άνθηση στο Δίον κατά τους αυτοκρατορικούς χρόνους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αρχαιολογική Έρευνα και ιστορική τοπογραφία

- Δ. Παντερμαλής, Λατρείες και ιερά του Δίου Πιερίας, σε: *Αρχαία Μακεδονία II, Ανακοινώσεις κατά το δεύτερο διεθνές συμπόσιο, Θεσσαλονίκη, 19 – 24 Αυγούστου 1973*, (Θεσσαλονίκη 1977), 331 – 342.
- Δ. Παντερμαλής, Ανασκαφικά έρευναι εις Δίον, *ΑΔ* 29 (1973 – 1974), Χρον. Β3, (Αθήνα 1980), 699.
- Ε. Βουτυράς, Η λατρεία του Ασκληπιού στην αρχαία Μακεδονία, σε: *Αρχαία Μακεδονία V, 1, Ανακοινώσεις κατά το πέμπτο διεθνές συμπόσιο, Θεσσαλονίκη, 10 – 15 Οκτωβρίου 1989 (Στη μνήμη Μανόλη Ανδρόνικου)*, (Θεσσαλονίκη 1993), 251 – 265.
- Δ. Παντερμαλής, Ανασκαφή Δίου, *ΑΕΜΘ* 5, 1991 (1994), 137 – 144.
- Δ. Παντερμαλής, *Δίον. Η Ανακάλυψη*, Αθήνα 1999, 84 – 87.
- Σ. Πινγιάτογλου, Το ιερό της Δήμητρας στο Δίον. Ανασκαφή 1998–2001, *ΑΕΜΘ* 15, 2001 (2003), 355–362.
- Σ. Πινγιάτογλου, Το ιερό της Δήμητρος στο Δίον. 2002–2003, *ΑΕΜΘ* 17, 2003, 425 – 434.
- Δ. Παντερμαλής, Οι ανασκαφές στο Δίον το 2004 και τα ευρήματα της εποχής των φιλαλέξανδρων βασιλέων, *ΑΕΜΘ* 18, 2004 (2006), 377 – 382.

- Δ. Παντερμαλής, Δίον 2005. Ανασκαφές, έργα ανάδειξης και disjecta membra, *AEMΘ* 19, 2005 (2007), 373 – 380.
- Δ. Παντερμαλής, Δίον 2006, *AEMΘ* 20, 2006 (2008), 567 – 576.
- Σ. Πινγιάτογλου, Δίον 2004 – 2006. Ανασκαφικές έρευνες στο ιερό του Ασκληπιού και στην πόλη των ελληνιστικών χρόνων, *AEMΘ* 20, 2006 (2008), 577 – 586.
- Σ. Πινγιάτογλου, Τα ιερά της Δήμητρος και του Ασκληπιού: οι ανασκαφές των τελευταίων είκοσι χρόνων, σε: *20 χρόνια AEMΘ. Επετειακός Τόμος* (Θεσσαλονίκη 2009), 285 – 294.
- Σ. Κρεμμύδη – Σισιλιάνου, *Η νομισματοκοπία της ρωμαϊκής αποικίας του Δίου*, 1996, 91.
- Δ. Παντερμαλής, *Δίον. Η Ανακάλυψη*, 1999, 85.
- S. Pingiatoglou, Cults of Female Deities at Dion, *Kernos* 23, 2010, 179 – 192.
- S. A. Paspalas, Classical Art, σε: R.J. Lane Fox, ed., *Brill's Companion to Ancient Macedonia. Studies in the Archaeology and History of Macedon, 650 BC – 300 AD*, (Leiden – Boston 2011), 189.

Έρευνες Αρχαιολογικής Εταιρείας

Δ. Παντερμαλής, Ανασκαφή Δίου, *ΠΑΕ* 1982 (1984), 66–68.

Δ. Παντερμαλής, Ανασκαφή Δίου, *ΠΑΕ* 1984 Α (1988), 71–74.

Έργον 1982, 24.

Έργον 1984, 36–37.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ

Φωτ. 1: *ΠΑΕ* 1982 (1984), 66, πίν. 50α (Μαρμάρινο κεφάλι Ασκληπιού)

Ευαγγελία Γεωργίου